

הרב פנחס שפירא

אב"ד 'שערי שלום' ומחבר שו"ת 'בריתי שלום'

בעניין סידור חופה וקידושין לזוג שערכו הסכם קדם נישואין

בס"ד, י"ז אדר תשע"ח

אל מעלת כב' ידידי הגאון הנפלא רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א, מרבני
מבשרת ציון שבמבואות ירושלים.

מאחר עלות השלום למעכ"ת

הנני בזה אודות שאלתו החמורה שמתחבט בה. בדבר אשר מעכ"ת הינו אחד
הרבנים המורשים מאת השלטונות לסדר חו"ק כדת משה ישראל במבשרת ציון,
ומתוקף תפקידו מגיעים אליו רבים מתושבי מבשרת, שרובם אינם מציבור החרדים
לדבר השם, ונשטפו אחר רוח העוועים הנושבת בארץ בששת השנים האחרונות
מאז נפל למשכב רבן של כל בני הגולה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. רוח זו
מעודדת את הבאים להינשא כדת משה וישראל לבצע לפני כן חתימה על ההסכם
המכונה "הסכם קדם נישואין". זה הוא בעצם דבר והיפוכו, שהנישואין בעם
ישראל המה כריתת הקשר והברית בין אשה לבעלה, ובאו חז"ל (וי"א שג"ז הוא
מדאורייתא) והוסיפו את תקנת "כתובה" אשר מביחה גם את שעבודו של הבעל
לקשר והברית עם אשתו, וכלשונו הזהב של הר"י מלוניל, בפירוש דברי הגמרא
בסנהדרין (פב.) המחלקת בין יהודים לנכרים בענין מהות הקשר שבין האיש
והאשה, שלנכרים אין נישואין ואישות כי אם "בעולת בעל", ומבאר הר"י מלוניל
שמהות החילוק בין ישראל לנכרים היא שלנכרים "לית להו אישות, כלומר דע"מ
כן מתחברין זה עם זה לפי שעה, וכשירצו להפרד זה מזה יפרדו כל אחד ואחד
שלא מדעת חברו", ובאו אלה המתחדשים ובארס חתם הטילו אימה ופחד על
הבאים להינשא כדת משה וישראל, ובלשון עקלקלות מסיתים אותם לקעקע את
הנישואין מכל תוכנם עוד בטרם החלו, ולחתום על "הסכם קדם נישואין" המעקר

שכב בעניין סידור חופה וקידושין לזוג שערכו הסכם קדם נישואין

את כל מה שבאה התורה הקדושה לייחד את נישואי בני ישראל מ"בעולת בעל" של בני נח.

ועוד יצויין לדברי הרשב"א בחידושיו, שמחד גיסא סובר (בגיטין פד. ד"ה 'אטו בדידה') דהמתנה עם אשתו שמקודשת ע"מ שיגרשנה לזמן ידוע שהתנאי חל, ומאידך כתב (ביבמות קנ.) שהמתנה עם אשתו שמקודשת לו ע"מ שאם אח"כ לא יערב עליה המקח יתבטלו הקידושין שהתנאי בטל, משום "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ושאפילו לשיטת שמואל שבשאר תנאים (כגון ע"מ שאין עלייך מומין או נדרים) ל"א "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" לבטל התנאי, מ"מ הכא (בתנאי שאם לא יערב עליה המקח תוכל לבטל הקידושין) וודאי בעילת זנות היא לכו"ע, עכת"ד הרשב"א ביבמות, ובע"כ כוונתו לחלק כך. אמנם, שמואל סובר שלא אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות בכדי לבטל תנאים שנעשו על חלות הקידושין, אך בכל זאת אמרינן שעל אף שבהיעדר התנאי נמצא שהו"ל בעילת פנויה (שאסורה מדרבנן לרוב השיטות) מ"מ אדם מעדיף להכניס עצמו לספק איסור פנויה (שכאמור הוא מדרבנן לרוב השיטות) מאשר למחול על התנאי. לעומת זאת, בתנאי שאם לא יערב עליה המקח אינה מקודשת, צ"ל דס"ל לרשב"א שבזה אינו רק ספק בעילת זנות של פנויה, אלא זו היא בוודאי בעילת זנות כדין המשהה אשתו בלא כתובה, ושלכן בכזו בעילת זנות, שאינה מספק אלא בוודאות, בזה גם שמואל מודה שהתנאי בטל.

ורק לפי הסבר זה מובן חילוקו של הרשב"א בשיטת שמואל, וכמו"כ רק לפי הסבר זה ניתן ליישב את הקושיא של הסתירה לכאן מדברי הרשב"א בגיטין הנ"ל אדבריו ביבמות הנ"ל, ולהנ"ל מיושב, שדווקא כאשר תלוי הדבר בשרירות ליבה של האשה ואין הבעל יודע אם ומתי תרצה לגרשו, כי אז דמיא ל'נושא אשה ודעתו לגרשה', שנאמר ע"ז (ביבמות לו: ובגיטין ז.) שזהו איסור גמור [וי"א דזהו גם בכלל 'גרשת הלב', שאיתא בגמ' (נדרים כ:)] שפוגם את הילדים הנולדים מאישות שכזו, משא"כ היכא שהתנאי הוא לזמן ידוע אשר בו רצונה להיפרד, הלא כבר הביא הפרי חדש (באה"ע סימן קי"ט ס"ק א') מתשובות הגאונים שחילקו דהיכא שמודיע לה שבכוונתו לגרשה לית לן בה, וכבר האריכו בחילוק זה טובא בספרי האחרונים, ואכמ"ל.

בעניין סידור חופה וקידושין לזוג שערכו הסכם קדם נישואין שכג

וכך מפרש את הרשב"א בשו"ת פסקי עוזיאל (סימן נ"ד) וז"ל "בתקנה זו [של כתיבת גט ומינוי שליחות בשעת הנישואין] שקלקלתה מרובה אנו הורסים קדושת הנישואין הישראלים ועושים אותם לנשואי זנות, שכלל גדול בתורת הנישואין שהם צריכים להיות קשר קיימא בין האיש והאשה ולא הסכם הדדי שעלול להתבטל בכל מקרה שהוא, מטעם זה שקדו רז"ל ותקנו שיהיה כותב לה: כל נכסי אחראין לכתובתה (כתובות פ"ב) כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, ומטעם זה אמרו: אסור לאדם שישהה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה (כתובות נ"ז וב"ק פ"ט ושו"ע אה"ע סי' ס"ו סעיף א'), כי כל נשואין שאפשר לבטלם בכל שעה אפילו בנתינת גט אינם נשואי ברית קיים ואין בהם מקדושת הנישואין הישראלים שנאמר בהם 'היא חברתך ואשת בריתך' (מלאכי פ' ב' פ' י"ד). וכעין זה כתב הרשב"א ז"ל דקידושין שהן על תנאי של רצון הוי כאלו התנה אם יערב עלי המקח או לאו, דזו ודאי בעילת זנות (שטמ"ק כתובות ע"ג)... שהקידושין בישראל אינם באים להתיר הזימה, אלא לקדש את הזוג בקדושת ברית הנצח של הנישואין לתעודתם הקדושה; השראת השכינה בבית (ישראל) [ישראל], וכאמרם ז"ל 'איש ואשה, זכו שכינה ביניהם' (סוטה י"ז), ולהולדת בנים כשרים וקדושים בקדושת היהדות, וכל מקום שהקידושין הם ארעיים וזמניים לשם התרת הזדווגות מינית, הם בכלל איש ואשה שלא זכו (איש) [אש] אוכלתן (שם)". עכ"ד.

ושואל מעכ"ת אם שרי ליה לסדר חו"ק לבני זוג אשר סיפרו לו כי חתמו על הסכם שכזה, וכן שואל מעכ"ת שאת"ל שאסור, האם מחוייב הינו לברר קודם לסידור הנישואין לבני הזוג האם חתמו (או שבכוונתם לחתום) על הסכם שכזה, ורק לאחר שיברר זאת אצלם ויימצא שלא עשו כן יהיה מותר לו לסדר להם קידושין וחופה כדת משה וישראל, עד כאן דברי שאלתו, ומוסיף ומעיד את אשר שמע מרבו הג"ר יעקב יוסף זצוק"ל כי הסכמים אלו המה דרכי הרפורמים ומגיעים מהם.

וכיון שכבר נתבאר שהחיים עם הסכם שכזה המה חיי זנות גמורים כמו במשהה את אשתו בלא כתובה, א"כ באם יודע מעכ"ת כי הזוג ערכו ביניהם הסכם שכזה כי אז וודאי שאיסור גמור הוא לסדר להם חו"ק, ועדיף שיחיו בלא חו"ק כדין פנויה מאשר בנישואי זנות שכאלו, וכמו דאיתא בתשו' הרמב"ן אל רבינו יונה

(בתשובות הרמב"ן המיוחסות לרשב"א סי' רפ"ד) ש"מ שאמרו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, אינו אלא לומר שכיון שנכנסה לחופה נתחייב לברך ואסור ליהנות ממנה בלא ברכה. ובענין הזה היא שנויה במקומה במסכת כלה. וכך אמרו כל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה הרי זה בעילתו בעילת זנות. וכך אמרו במקדש על תנאי ובעל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והטעם לכלן מפני שהקידושין והחופה מ"ע. וכל שבא לישא אשה שתהיה אסורה לכל אדם וקנויה לו לירשה וליטמא לה, אמרה תורה יקדש ויכניס לחופה ויברך ברכת חתנים בעשרה. ואם הקדים לבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה מכת מרדות. ואם אחר שהכניסה בביתו הקדים ובא עליה בלא ברכה אסורה לו כנדה. וכן כל שלא כתב לה מאתים סבורה היא כיון שאינו נוהג עמה כבעל עיניו נתן בגירושין. הויא לה גרושת הלב. הא אילו רצה שתהיה לו פילגש שלא תהא קנויה לו ולא אסורה על אחרים ולא קדש כלל הרשות בידו, עכ"ל הרמב"ן, ואמנם רבים חולקים עליו ואוסרים פילגש מדינא, אך בוודאי שמוטב לנו שיחיו באופן שלכה"פ לדעת הרמב"ן לית ביה איסורא, מאשר יחיו באופן שלכו"ע הוא זנות גמורה.

אלא שאכתי מוטל עלינו לברר מה הדין כאשר זהו ספק אצלו אם ערכו וחתמו על הסכם שכזה.

והנה בריטב"א בע"ז (סג.) מבואר שלדעתו אין איסור לפני עיור כאשר האדם אינו מכשיל בידים וגם ישנו ספק אם יגרום מכשול, ובתשובה אחרת הארכת קצת בזה, אך עכ"פ בנדו"ד נלענ"ד שלא שייכי דברי הריטב"א הללו כלל, דיעויין בחידושי הרי"ם (אה"ע סימן ס"ו ס"ק ב') שהעלה לדקדק לשון "אסור לאדם להשהות את אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה" שאי"ז דווקא אם בא עליה, אלא אפילו בלא יחוד כלל עובר באיסור כל רגע שמשהה אותה כך, ואמנם ברוב הנו"כ שם (באה"ע ר"ס ס"ו) מבואר שהאיסור להשהות את אשתו בלא שטר כתובה הוא דווקא ע"י ביאה, או אף ביחוד שמא יבואו לידי ביאה, אך ברור לענ"ד שנושאי הכלים הנ"ל חילקו בין הדין דאיתא בב"ק (פ"ט.), גבי אשה שמוחלת או מוכרת כתובתה לבעלה, דשם הלשון הוא שאסור "להשהות" וזהו באמת איסור גמור אף בלא ביאה ובלא יחוד, לבין הדין דאיתא בכתובות (נד:) ש"כל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה הרי זה בעילת זנות", דשם הוא אף בלא

בעניין סידור חופה וקידושין לזוג שערכו הסכם קדם נישואין שכה

שמוחלת או מוכרת כתובתה לבעלה, אלא שרק לא כתב לה שאסור, מטעם שלא סמכא דעתא כ"כ, למרות שמדינא יש לה כתובה גמורה מתנאי בי"ד, ולפיכך זהו איסור קל יותר ובו אכן נאמרה לשון של "בעילת זנות", דמשמע מכך שבשהייה לבד בלא יחוד לית לן בה, אך באמת היכא שמפקיעים את הכתובה מעיקרה, או כגון בנדו"ד, עוברים לכו"ע באיסור שהייה כבר מזמן הנישואין, ונמצא אפוא שהמסדר קידושין המדריך את הזוג היאך לבצע את הקידושין הוא מכשילם בידיים ממש, ובוה לא התיר הריטב"א בספק, אלא זהו ככל ספיקא באיסורין של תורה שאזלינן ביה לחומרא.

ועל אף שהיה לכאו' מקום לאמר דמכיון שהאיסור כאן הוא מדרבנן א"כ יש לסמוך על הדעות שלפני עיור בדרבנן אינו אסור כ"א מדרבנן, שלפי"ז לכאו' היה לן להקל בספק, אך הא בורכא, דפשוט שכל החילוק בין איסורי תורה לאיסורי דרבנן גבי לפני עיור אינו כ"א לגבי העובר במזיד, דאילו לגבי העובר בשוגג וודאי דאינו פחות מלהכשיל עיור בדרך או בלהשיאו עצה שאינה הוגנת לו, ופשוט [ושור"ר שכ"כ בהג' חכמת שלמה למוהר"ש קלוגר (באו"ח סימן שמ"ז) ובאחיעזר (ח"ג סימן ס"ה וסימן פ"א)]. ממילא, בנדו"ד שהאנשים מציבור זה מוטעים המה לחלוטין ע"י רועיהם, א"כ גם מצד זה שזהו רק איסור דרבנן ג"כ לא נוכל להקל, דכיון שהם שוגגים ממילא זהו לפני עיור דאורייתא. וגם אעפ"י שלכאו' זהו כ"לא קאי בתרי עברי דנהרא", מאחר שיכולים למצוא בנקל מסדר קידושין אחר, ולדעת כמה אחרונים בכה"ג חשיב כלא קאי בתרי עברי דנהרא על אף שלא יכולים אלא ע"י ישראל אחר, אך מלבד שלענ"ד מוכח בהדיא בריטב"א בב"מ (ה:): כדעת המל"מ שמחמיר בזה (יעו"ש ובקושיית המגיה, ודו"ק שעפ"י דברינו מיושבת קושייתו ואכמ"ל), גם הלא המנהג הוא להחמיר כדעת הסוברים שגם היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא אסור עכ"פ מדרבנן מלבד היכא שהוא צורך גדול (וכגון לצורך פרנסה שאינה מצויה) וגם אינו מכשיל לאותו זמן ממש אלא יבוא המכשול איזה זמן לאחר שמניחו בפניו, שאז במקום צורך גדול סומכים על סברת כמה אחרונים (בנין ציון, כתב סופר, ומהרש"ם) שמקילים בכך, אך הלא בנדו"ד כבר התבאר שהאיסור הוא מיד מתחילת הנישואין, וממילא גם קולא זו לא שייכא. אכן, מכיון שאיסור מסייע ביד עוברי עבירה בכה"ג הוא רק מדרבנן ממילא לכאו' היה לן להקל בזה בספק. אך

שכו בעניין סידור חופה וקידושין לזוג שערכו הסכם קדם נישואין

כבר הבאתי מהריטב"א בב"מ שמוכח מדבריו כדעת המל"מ שהוא איסור דאורייתא, וכ"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (ח"א סימן כ').

הנהו רואה אל נכון שחזרנו על כל חבילי צדדים בזה, ולא מצאנו שום דרך להקל בכך.

ואחתום ביקרא דאורייתא וברוב יקר והערצה

ידידו אוהבו פנחס שפירא

חופק"ק בית שמש ת"ו

